

Włodzimierz Kołodziejczyk

Stereotypy i modele "świata kina" a aspiracje życiowe wybranej kategorii młodzieży

---

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 17/1, 115-119

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Telewizja stwarza jednak korzystne podłoże dla ewentualnej działalności takiego kręgu. Potęgując bowiem, poprzez wzmocnienie oddziaływania kręgu rówieśniczego, dążność dzieci do aktywnego uczestnictwa w życiu zespołów rówieśniczych, przysposabia je niejako do uczestniczenia w uowocześnionych w przyszłości przez planowane reformy kręgach wychowawczych. Wywołane więc przez nią w życiu dzieci zmiany mogą okazać się na dłuższą metę, z punktu widzenia realizacji wychowawczego ideału, pozytywne, jednakże pod warunkiem, że ku ideałowi temu poczną skuteczniej zmierzać kręgi wychowawcze.

Podane wyżej wyniki badań dotyczą jedynie zachowań społecznych badanych dzieci w konkretnych warunkach obiektywnych. Niereprezentacyjny charakter badań nie upoważnia do formułowania uogólnień wykraczających poza obręb tej badanej zbiorowości uczniowskiej.

Znaczenie badań polega głównie na tym, że stanowią one pierwszą próbę wykrycia skutków psychospołecznych, wywołanych wkroczeniem telewizji w życie dzieci i młodzieży w naszym kraju. Próba ta notabene w odróżnieniu od zagranicznych badań, podejmowanych w tej dziedzinie, ukazuje mechanizm funkcjonowania telewizji wśród dzieci i młodzieży nie tylko na tle wybranej społeczności traktowanej jako całość społeczno-kulturową, lecz także na tle różnych typów rodzin w tej społeczności występujących. Metoda badań, uwzględniająca w poważnym stopniu stałą i systematyczną obserwację bezpośrednią (wycinki biografii) i umożliwiającą wielokrotną weryfikację osiąganych w trakcie badań wyników, posiada pewne znaczenie eksperymentalne, być może przydatne dla przyszłych badań nad tym zagadnieniem.

Monografia, powstała w wyniku komunikowanych tu badań, zawiera następujące rozdziały: I. Problem, metoda, hipotezy; II. Telewizja na tle społeczno-kulturowego środowiska badanej miejscowości; III. Czynniki określające ilość czasu poświęcanego telewizji przez dzieci i młodzież; IV. Telewizja a postępy szkolne uczniów oraz ich zajęcia w domu i w kręgu rówieśniczym; V. Treść programów oglądanych przez badanych uczniów; VI. Telewizja a osobowość społeczna dziecka; VII. Funkcjonowanie telewizji w życiu dzieci z wybranych rodzin.

Praca ta ukaże się w druku (wyd. PWN) w dwu częściach: w roku 1963 — część obejmująca rozdziały I, II, III, IV i V; w roku 1964 — część zawierająca dwa rozdziały końcowe.

WŁODZIMIERZ KOŁODZIEJCZYK

STEREOTYPY I MODELE „ŚWIATA KINA” A ASPIRACJE ŻYCIOWE WYBRANEJ KATEGORII MŁODZIEŻY *

Szeroko ujęta problematyka pracy dotyczy wpływu filmu jako jednej z form kultury masowej. Przedmiotem szczegółowej analizy było oddziaływanie na młodzież sfery związanych z filmem zjawisk określanych przez autora jako „świat kina”.

Jednym ze wstępnych założeń pracy jest rozróżnienie dwojakiego procesu oddziaływania kina: pierwotnego i wtórnego. Proces pierwszy obejmuje oddziaływanie filmu jako bezpośredniego przekazu pewnych treści; z tym związane byłyby

* Komunikat o pracy magisterskiej wykonanej pod kierunkiem doc. dr Antoniny Kłoskowskiej.

wszystkie socjologiczne zagadnienia dotyczące zjawisk projekcji kinematograficznej: kształtowanie się widowni, zachowania i reakcje widzów, wpływ oglądanego filmu itp. Drugi wyróżniony proces stanowi oddziaływanie na odbiorców „świata kina”. Ten dział zawierałby zagadnienia oddziaływania całej propagandowo reklamowej otoczki, jaka wytworzyła się wokół filmu. Tak więc wyróżniono dwie zasadnicze formy, w jakich publiczność styka się z zagadnieniami filmowymi. „Świat kina” wpływa na odbiorców w ten sposób, że kieruje ich uwagę ku sprawom w zasadzie marginesowym w stosunku do filmu jako sztuki. Budzenie wśród części odbiorców aspiracji osobistego udziału w życiu filmowym stanowi jeden z rezultatów tych oddziaływań. Przedmiotem pracy jest analiza materiałów stanowiących wyraz takich właśnie aspiracji i marzeń grupy dziewcząt, uczestniczek konkursu czasopisma „Film”, ogłoszonego pod hasłem „Piękne dziewczęta na ekrany”.

Praca konfrontuje treść ofert nadesłanych na ten konkurs z zawartością czasopisma „Film” odnoszącą się do postaci, karier i zawodu aktorów filmowych.

Przedmiotem analiz w pierwszej części pracy były materiały dotyczące aktorów filmowych zawarte w dwu rocznikach „Filmu”. Druga część koncentrowała się na analizach materiałów konkursu „Piękne dziewczęta na ekrany”.

Jak wykazały badania K. Żygulskiego¹ „Film” był najbardziej czytany przez młodzież tygodnikiem wśród trzech ukazujących się w tym czasie magazynów filmowych. Roczniki 1957 i 1958 wybrane do badań obejmują okres poprzedzający rozpoczęcie konkursu „Piękne dziewczęta na ekrany” oraz pierwszy etap jego trwania. W trakcie selekcji spośród całej zawartości treściowej „Filmu” wybrano materiały odnoszące się do aktorstwa filmowego. Ustalono przy tym następującą klasyfikację materiałów:

- a) krótkie notatki anegdotyczne,
- b) materiały biograficzne,
- c) pamiętniki i opowieści,
- d) inne materiały dające obszerniejsze informacje w sprawach aktorów, a nie mieszczące się w ramach 3 działów zasadniczych.

Każdy z wyróżnionych działów opracowany został pod kątem uchwycenia prawidłowości w sposobie prezentowania różnorodnych zagadnień związanych tematycznie z zawodem aktora.

W „notatkach anegdotycznych” dało się wyróżnić pięć kategorii informacji o charakterystycznej tematyce:

- a) ekspozowanie fizycznych wdzięków i fizycznej atrakcyjności jako jednego z elementów życia aktorów-„gwiazd”,
- b) stosunek osobowości aktora do kreowanych przez niego postaci,
- c) prywatne życie „gwiazd” jako przedmiot zainteresowania milionów,
- d) trudy i wymagania życia aktora oraz wymagania zawodu,
- e) negatywne strony popularności gwiazd.

„Materiały biograficzne” odnosiły się do 95 aktorów zagranicznych, w tym 9 radzieckich, oraz 10 aktorów polskich. W analizie materiałów biograficznych szczególną uwagę zwrócono na koleje życia poprzedzające karierę filmową bohaterów analizowanych opisów. Wybrano spośród materiałów dotyczących aktorów zagranicznych 53 opisy, w których sprawy te zostały najwyraźniej omówione. Stwierdzono, że w świetle tych opisów w 19 wypadkach aktorstwo było zawodem opanowanym poprzez studia w szkołach dramatycznych. 18 razy sława uzyskana

¹ Patrz K. Żygulski, *Film w wybranych środowiskach społecznych Polski (wyniki badań ankietowych)*, Łódź 1961, mat. powiel. s. 70.

w innych dziedzinach (radio, TV) ułatwiła karierę filmową. 13 razy opisy kariery zawierały informacje o wykonywaniu innych zawodów, innych studiach, które nie stanowiły przeszkody w rozpoczęciu i zrobieniu kariery filmowej. 12 razy karierę filmową poprzedzała kariera modelki, *cover girl*, *miss* itp. 10 razy karierę filmową poprzedzały występy w teatrzykach półzawodowych, zespołach estradowych, rewiiowych. W innych opisach występowały jako elementy prowadzące do kariery w filmie: talent (6), istniejący od dzieciństwa kontakt z aktorstwem (6), szczęśliwy przypadek, „odkrycie” (4) i inne (7)².

Przeprowadzono również analizę 10 opisów prezentujących względnie obszernie kariery kilku aktorów polskich. Stwierdzono, że we wszystkich wypadkach kariera filmowa związana była z posiadaniem dyplomu, z etykietą zawodowca.

Spśród materiałów określonych jako pamiętniki i opowieści poddano analizie 4 wieloodcinkowe opisy biograficzne. Przeanalizowano również 11 różnych formalnie i treściowo artykułów, z których 3 dotyczyły początków wielkich karier filmowych. Na podstawie wszystkich materiałów stwierdzić można, że na 110 jednostek treściowych w 64 jednostkach przedmiot opisu stanowiły kobiety, w 46 mężczyźni. Ogólna przewaga kobiet staje się szczególnie wyraźna w „notatkach anegdotycznych”, gdzie liczba aktorek jest dwukrotnie większa niż aktorów.

Na podstawie analizy przeprowadzonej w tej części pracy zarysował się obraz gwiazd filmowych, najczęściej kobiet, które w większości przypadków osiągnęły szczyty kariery dzięki urodzie, szczęśliwemu zbiegowi okoliczności, umiejętności prezentowania swych wdzięków. Opisy ich życia oddawały atmosferę zbytku, atrakcyjności, sławy.

Część materiałów zawierała także informacje o drogach kształcenia zawodowego, o trudach i uciążliwościach życia aktorów, o stawianych im wymaganiach. Z ilościowych zestawień wynika jednak, że podobne informacje nie stanowiły przeciwwagi dla opisów atrakcyjnych stron życia aktorów.

Druga część pracy stanowiła analizę 303 listów³ dziewcząt, które nadesłały zgłoszenia na konkurs zorganizowany przez tygodnik „Film” i Samodzielną Sekcję Angażowania Aktorów i Statystów Zjednoczonych Zespołów Realizatorów Filmowych. Konkurs był wieloetapowy i kończył serię konkursów, które w latach 1957—1959 wprowadziły do filmu polskiego pewną, znikomą liczbę aktorek niezawodowych. Konkurs trwał dwa lata i skupił w sobie wszystkie charakterystyczne cechy, które towarzyszyły poprzednim konkursom podobnego typu.

Materiały konkursowe opracowano w podobny sposób jak wybrane roczniki czasopisma „Film”, to znaczy za pomocą analizy treści. Przy opracowaniu przenoszono na karty indywidualne uczestniczek konkursu informacje personalne, które — niestety — były często niepełne, oraz dane odnoszące się do następujących punktów:

- a) uzasadnienie własnego udziału w konkursie oraz aspiracji aktorskich,
- b) orientacja w sprawach aktorstwa filmowego i opinie na temat zawodu aktora i filmu,
- c) uczestniczki konkursu a ich środowisko.

W odniesieniu do pierwszego punktu dało się uchwycić w analizie dwa główne typy argumentacji. Część uczestniczek uzasadniała swój udział w konkursie i na-

² Suma przekracza liczbę 53, gdyż częste były wypadki wylizania w jednym opisie kilku elementów uwzględnianych w różnych działach powyższej analizy.

³ Materiały uzyskano dzięki uprzejmości Kierownictwa Samodzielnej Sekcji Angażowania Aktorów i Statystów ZAF; stanowią one około 1/3 ogółu materiałów konkursowych, reszta materiałów nie zachowała się.

dzieję na zwycięstwo posiadaniem określonych walorów fizycznych lub zdolności artystycznych, część powoływała się po prostu na własne gorące pragnienie udziału w filmie i marzenia o karierze filmowej. Te dwa typy argumentacji łączyły się niekiedy w wypowiedziach tych samych osób, zwykle jednak dominował jeden z nich. Analiza argumentacji i wyobrażeń oraz opinii na temat filmu i aktorstwa filmowego pozwoliła scharakteryzować systemy wartości, do których odwoływały się kandydatki, ich skalę wyobrażeń i przekonań związanych ze światem kina.

W odniesieniu do obu punktów stwierdzono wyraźne analogie pomiędzy opisanymi karierami filmowymi i sylwetkami aktorów zawartych w analizowanych rocznikach „Filmu” a argumentacją ofert konkursowych. W ofertach tych akcentowano równie silnie walory fizyczne i przedstawiano je w podobny sposób, jak w publikowanych opisach gwiazd filmowych. Kandydatki często powoływały się na rolę przypadku w karierach znanych aktorek i wyrażały nadzieję, że ich los może ułożyć się podobnie. Częste były w ogóle odwoływania się do losu i szczęścia. Argumentacje kandydatek opierały się zatem na filozofii życiowej podobnej do tej, która w charakterystyczny sposób wystąpiła w drukowanych przekazach „świata kina”. Podobny system wartości reprezentują także opinie zawarte w ofertach osób ze środowiska kandydatek (przyjaciół, kolegów, rodziny), które zgłaszały częstokroć dziewczęta do udziału w konkursie. Same kandydatki wspominały o własnym środowisku najczęściej z następujących powodów:

- a) opór środowiska (rodziny) w stosunku do projektów kariery filmowej,
- b) zachęta ze strony środowiska wysoko oceniającego jej walory fizyczne,
- c) zachęta ze strony środowiska uznającego jej specjalne zdolności i kwalifikacje aktorskie, artystyczne.

Środowisko wymieniane w dwóch ostatnich punktach to najczęściej grupy koleżeńskie, których opinie wysoko się ceni. W materiałach konkursowych podkreślone zostało znaczenie czynnika ich personalnej zachęty, która przy ogólnym skanalizowaniu zainteresowań wzmacnia przeświadczenie, że jedyną drogą życia dziewczyny jest kariera aktorki filmowej. Wypowiedzi dziewcząt i osób trzecich, które nadesłały oferty, wskazują na znaczne podobieństwo z systemem wartości, który wytworzony został przez „świat kina”.

Analizy przeprowadzone pod kątem opinii i orientacji uczestniczek konkursu w sprawach aktorstwa filmowego wskazują, że systematyczna lektura prasy filmowej stanowi czynnik formowania tych opinii.

W zakończeniu pracy próbowano skonstruować typy uczestniczek konkursu. Stworzono je posługując się danymi odnoszącymi się do aspiracji życiowych dziewcząt związanych z marzeniami o karierze filmowej. Typy posiadają charakter ogólnych konstrukcji. Pierwszy z nich najliczniej reprezentowany wśród uczestniczek konkursu charakteryzuje się mocnym przeświadczeniem o własnych walorach fizycznych i przeświadczeniem o dostateczności tego względu dla powodzenia w filmie. Drugi typ uczestniczki jest typem eskapistycznym; jej udział w konkursie wynika z chęci ucieczki od środowiska, w którym żyje. Trzeci typ jest marzycielski; w tym wypadku udział w konkursie związany jest z nadzieją realizowania przez dziewczynę jej marzeń o filmowej karierze. Dokonana analiza nasuwa hipotezę, że na powstanie wszystkich tych typów znaczny wpływ wywarło działanie „świata kina”.

Przedstawione tutaj zjawiska reprezentują tylko pewien fragment społecznych oddziaływań filmu, określonych jako oddziaływania wtórne. Obok zjawisk tego typu, jaki ilustrują analizowane tu materiały konkursowe, można wymienić ruch klubów filmowych skupiający młodzież zainteresowaną filmem jako formą

sztuki i reprezentującą postawy i aspiracje bardzo różne od kategorii uczestniczek konkursu. Odmiennie wyobrażenia i przeciętny poziom wiedzy o sprawach filmu reprezentują kandydaci na studia filmowe szukający normalnej w naszych warunkach drogi do kariery filmowej, która prowadzi przez kształcenie zawodowe.

Omawiane zjawiska stanowią jednak przejaw charakteru i oddziaływań kultury masowej, o których nie należy zapominać.

Materiały stanowiące podstawę drugiej części pracy nie pozwalają niestety dokładniej scharakteryzować społecznej kategorii uczestniczek konkursu. Przeważająca liczba uczestniczek pochodziła z dużych miast. Wiek wahał się w granicach od 15 do 25 lat, z tym, że najliczniejsza była grupa dziewcząt w wieku lat 18. Na podstawie zgłoszeń niepodobna w szczególności odpowiedzieć na pytanie, jak szeroko rozpowszechnione są wśród młodzieży postawy i wartości charakteryzujące uczestniczki konkursu. Próby typologicznej analizy podjęte w pracy mogą jednak stanowić punkt wyjścia dla dalszych ilościowych badań. Koncepcja „świata kina”, stanowiąca jedną z podstaw analizy, nie została tu szerzej rozwinęta. Rozważania zawarte w pierwszej części pracy tyczyły tylko fragmentu jednego z elementów dziedziny zjawisk objętych tym pojęciem. Zasygnalizowały one interesującą problematykę ściśle związaną z zagadnieniami recepcji współczesnej kultury masowej.

ZDZISŁAW IWANICKI

ZAWÓD ROLNIKA W OPINII MŁODZIEŻY WSI PODŁÓDZKIEJ

Od tak zarejestrowanego tytułu pracy magisterskiej, wykonanej na Uniwersytecie Łódzkim pod kierunkiem prof. dra Józefa Chałasińskiego, studium to odbiegało w toku opracowywania. Przedmiotem badań autora były bowiem postawy młodzieży wiejskiej, wyrażające się w jej zaangażowaniu sprawami gospodarstwa rolnego i produkcji rolnej, a nie tylko jej opinie o zawodzie rolnika. Celem studium było zbadanie zawodowej orientacji oraz stosunku do gospodarstw swoich rodziców wśród młodzieży wiejskiej w miejscowości znajdującej się w kręgu silnego oddziaływania środowiska wielkomiejskiego — Łodzi. Badania przeprowadzone zostały we wsi, której na tym miejscu nadajemy nazwę Lipie zamiast jej nazwy prawdziwej.

Wieś Lipie ma połączenie z Łodzią linią tramwajową oraz autobusami PKS-u. Odległość od przystanku tramwajowego we wsi Lipie do miasta Łodzi wynosi 12 km. Pierwsze wiadomości historyczne o Lipiu pochodzą z 1086 roku. Król Władysław Herman darował Lipie wraz z pobliskimi wsiami Kapitulie Krakowskiej. W XV wieku Lipie otrzymało prawa miejskie, które zostały zniesione postanowieniem Komitetu Urządzającego z 23 stycznia (4 lutego) 1870 r. Była to wówczas osada typowo rolnicza.

Obecnie wieś ta wraz z 8 innymi pod względem administracyjnym stanowi jedną gromadę ze wspólną Gromadzką Radą Narodową w Lipiu, powiat łódzki. Ogólna powierzchnia administracyjna wsi Lipie wynosi 1596,60 ha. Co do jakości gleby, grunta w Lipiu należą w przeważającej mierze do IV i V klasy. Domów mieszkalnych w 1962 r. było 425. Liczba ludności według danych Narodowego Spisu Powszechnego 1960 r. wynosiła 2505 osób.